

בבא מציעא מה

משה שווערד

❖ תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף מד עמוד ב

תנן התם, בית שמאי אומרים: לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב, ובית הלל מתירין. רבי יוחנן וריש לקיש, חד אמר: מחלוקת בסלעים על דינרין, דבית שמאי סברי: כספא טבעא ודהבא פירא, וטבעא אפירא לא מחללינן, ובית הלל סברי: כספא פירא, ודהבא טבעא, ופירא אטבעא מחללינן. אבל פירות על דינרין - דברי הכל מחללינן. מאי טעמא - מידי דהוה אכסף לבית הלל. כסף לבית הלל, אף על גב דכספא לגבי דהבא פירא הוי, לגבי פירא - טבעא הוי, זהב נמי לבית שמאי, אף על גב דדהבא לגבי כספא פירא הוי, לגבי פירא טבעא הוי. וחד אמר: אף בפירות על דינרין מחלוקת. ולמאן דאמר אף בפירות על דינרין מחלוקת, אדמיפלגי בסלעין על דינרין - לפלוג בפירות על דינרין! - אי איפלוג בפירות על דינרין - הוה אמינא: הני מילי - בפירות על דינרין, אבל בסלעין על דינרין - מודו להן בית הלל לבית שמאי דדהבא לגבי כספא פירא הוי, ולא מחללינן, קא משמע לן. - תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין, דאמר רבי יוחנן:

❖ רש"י על בבא מציעא דף מד/ב

תסתיים דרבי יוחנן [הוא] דאמר - לבית שמאי אין מחללין אפילו פירות על דינרין, דשמעינן לרבי יוחנן דאיכא למאן דאמר דהבא פירא הוי, ואפילו לגבי נפשיה:

1. ספר גנת אגוז - הגרצ"ש

סימן א'
לכתחילה ודיעבד במצוות התורה

❖ SEE ADDENDUM ATTACHED

2. שערים מצויינים בהלכה

דף מה. אסור ללות דינר כדינר. פרש"י שמא יוקירו ויבוא לידי רבית וכו'. מבואר מפרש"י שהאיסור הוא משעת הלואה. ועי'

בתוס' לקמן (פג. ד"ה צד). וכ"כ בחי' הריטב"א (החדשות, מד: ד"ה תסתיים). דפשטות הלשון משמע דמשעת הלואה יש איסור ללות סאה בסאה. דאע"ג דאפשר דלא הוה רבית, כיון דאפשר שיוקירו ואתי לידי אבק רבית, אסור משעת הלואה, אא"כ עשאן מעות מיד בשעת הלואה, וכן נראה מפרש"י. והקשה מהא דלעיל

3. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף מד עמוד ב

(כ) אי איסור סאה בסאה הוי בשעת הלואה, או בשעת פרעון גמ' ה"ל סאה בסאה ואסור.

והנה עי' בשטמ"ק בשם הריטב"א (ד"ה תסתיים) שכתב לדון אם האיסור הוא בשעת ההלואה שאסור ללות סאה בסאה, או דרק אח"כ בשעת הפרעון אסור לשלם לו אם הוקר, ע"ש.

ובסוף דבריו כתב, וז"ל, מכאן היה נראה לי קושיא על מה שהיה אומר מורינו דבשום אבק ריבית ליכא איסורא אלא גבי מלוה, אלא שרבינו מתרץ דהכא אסור ללות ולגבות קאמר, ע"כ, וצ"ב כעת בכונתו כאן.

4. שערים מצויינים בהלכה

לגבי נפשיה מי איכא למ"ד לאו טבעא הוי. מפרש בתוס' הרא"ש, דפשיטא להגמ' דאפי' לב"ה האמרי כספא לגבי דהבא פירא הוי לענין מקח וממכר משום דדהבא הוא חשיב, מודו דכספא לגבי נפשיה לענין הלואה טיבעא הוא, דעיקר משא ומתן הוא בכסף, ואין היוקר והזול ניכר בו, ואינו נראה כרבית.

5. שערים מצויינים בהלכה

דינם כמטבע נע"י בדברינו לעיל ריש פרקון מד. ד"ה כתבן. וכתב בשו"ת מנחת שלמה (סי' כד-ג) שהממון שבזמנינו שאין בו ערך עצמי אלא התחייבות המדינה, אפשר שנחשב כהלואה מטבע כמטבע, ויהא מותר גם במדינה אחרת, עי"ש שהוכיח כן מסוגיין, והאריך בזה נע"י בחזו"א יר"ד סי' עב-ט, ועי' בדברינו לעיל מה. ה"ה מעות. וכן דנו כמה פוסקים לענין הלואה דולר ארה"ב בא"י, אי נחשב כהלואה פירות האסורה, או כהלואה כסף ומותר — עי' בשו"ת אג"מ (יר"ד ת"ג סי' לו) וברית יהודה (פי"ח ס"ק טו) ושו"ת שבה"ל (ת"ג סי' קט). ועוד דנו הפוסקים לענין הלואה שקלים כשמצמיד ההלואה כפי ערך הדולר, והיכא שנפחת שעו הדולר [אינפלציה] או כשעלה [דאינפלציה], והאריכו בזה בשו"ת חבצלת השרון (מהד"ב סי' פז-פח) ושו"ת צור יעקב (סי' קה, הובא בשמ"ב סי' סה סק"ו) וחזו"א (יר"ד סי' עז-ה) ושו"ת אג"מ (שם, ואו"ח ח"ה סי' מד-ג) ושו"ת מנח"י (ח"ו סי' קסא) ושו"ת שבה"ל (ח"ו סי' רלב) ובר"י (פ"ב ס"ט-סט"ה), ואכמ"ל.

אלא פשיטא דינר של זהב בדינר של זהב. עי' בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תע) בהא שלא מצינו מי שנוהר שלא להלוות פרוטות, והרי כיון דחריפי טיבעא הוי, ועוד לשמעין ר' יוחנן אסור להלוות מטבע כמטבע חוץ ממטבע של כסף, ואמאי נקט דינר בדינר, דמשמע דינר של זהב דוקא כדאיתא בגמ' כאן, אלא הנכון דכל מטבעות מותר חוץ ממטבע של זהב, וכ"כ הרא"ש ורוב הפוסקים, וכן משמע שהיא סברת הר"ף והרמב"ם וכו'. ועי' במאירי (ד"ה מאחר שביארנו). ועי' ברמ"א ונר"ב (יר"ד סי' קסב ס"א) בדין מטבע זהב בזה"ל, ועי"ש בבית לחם יהודה, ושועה"ר (רבית, ס"ג) וחכמ"א (כלל קלט ס"ב). וכתבו האחרונים שבזמנינו שאין מצוי לסחור בכסף וזהב ואינם יוצאים כ"כ דינם כדין פירות, אבל ממון שלנו דהיינו המטבעות והניירות היוצאים בהוצאה

6. תוספות מסכת בבא מציעא דף מה עמוד א ד"ה אלא לב"ש

אלא לב"ש - ולא שיסבור כמותו [1] אלא אליבייהו קאמר [2] אי נמי ר' יוחנן סבר לה כמתני' דהוזהב קונה את הכסף.

7. ריטב"א על בבא מציעא דף מה/א

הכי נמי מסתברא דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללוות דינר בדינר מחללין מעשר שני עליו. והא דלא חשיב ליה הכריחא משום דאיכא למימר דהא ר' יוחנן אליבא דבית הלל הוא דאמר לה, והיינו דקאמר אע"פ שאמרו אסור ללוות דינר בדינר היינו משום דהוי פירא לגבי כספא לענין מקח וממכר מיהת ואפילו לב"ה אבל מכל מקום מחללין מעשר שני עליו כסברא דב"ה, ומיהו סברא הוא דמשום דאיכא מאן דאמר דלב"ש אין מחללין טרה לומר דלכולי עלמא מחללין ואפילו לב"ש, דאילו לב"ה לא צריכא לומר, והיינו דחשבינן לה דהכי נמי מסתברא, ולהאי פירושא דפרישנא שמעתא ר' יוחנן כוקנתו דרבי סבירא ליה לענין מקח וממכר מיהת, ואע"ג דלמ"ד דברי הכל מחללין ב"ה כילדותו דרבי הוא דאוקימנא, לית לן בה דההיא מתניתא איתניא בילדותיה דרבי וכיון שחזר בו רבי בזקנתו נתבטלו כל הבריות ששנו בילדותו, דרבי לא שנאה ר' חייא מנין לו (יבמות מ"ג א):

8. ריטב"א על בבא מציעא דף מה/א

השתא לגבי פריטי מחללינן ואע"ג דהוה פירא לגבי דהבא מיבעיא. פ"ל דהא ודאי טפי עדיף דהבא לחלופי עליו והוי בכלל וצרת הכסף [מפריטי] דלא חשיב, והוא קל להעלותו לירושלים. ומהדרינן דאפילו הכי פריטי עדיפי דחריפי טפי וצריך אותם בירושלים:

9. שערים מצויינים בהלכה

השתא כספא לגבי פריטי מחללינן. ע"י בתוס' דבירושלים עיקר החילול הוא כסף על פירות כדי לאכלם, או על פריטי כדי לקנות בהם צורך אכילה וכו'. ומזה דן בשו"ת פתחי שערים (סי' מז) דבפורים א"צ לשלוח בדוקא מנות של מאכל ומשתה, ויוצאים ג"כ אם שולחים מעות, דהא מע"ש בירושלים צריך פירי מפירי וגידולי קרקע, ועכ"ז יכול לחלל בירושלים. כסף על פרוטות, והיינו טעמא כיון שיכול לקנות בהם צרכי סעודה כמש"כ התוס', וכן יש להוכיח ממש"כ התוס' בסמוך (ד"ה בכל) דאף דבעי פירי מפירי, מ"מ בפרוטה קונה בקר וצאן דהוי פירי מפירי, וא"כ דברי קבלה לא עדיף מד"ת, וכן בשו"ת נחמת יוסף (לר"י תאומים, סי' כח) כתב סברא זו, אך שוב דחה זה דכיון דבמש"מ בעינן דרך חיבה וריעות, נכמש"כ במנות הלוי להגר"ש אלקבץ, וכע"ז בב"ח (או"ח סוסי תרצה), ויתירה מזו בתרומת הדין (סי' קיא) שטעם מש"מ כדי שיהיה לכ"א צרכי סעודה. ועי' בשו"ת חת"ס או"ח סי' קצו, ושו"ת כת"ס או"ח סי' קמא, ושו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' שמא, א"כ בעינן דוקא דבר הראוי לאכילה ולא מעות, ועי"ש עוד בזה. ויש להעיר דבתוס' להלן (ע"ב

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף מה עמוד א ד"ה בכל אשר

בכל אשר תאוה נפשך - ואם תאמר והא בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע וי"ל דלא ממעטין אלא מים ומלח אבל לא פרוטה דבפרוטה קונה בקר וצאן דהוה פרי מפרי.

=====

11. רש"י על בבא מציעא דף מה/ב

שמא ישהה עליותיו - [1] עד שיספיק להיות לו סלעים מעשר עד שיגיעו לדמי דינר זהב בשנה שניה, שימכור מעשרות שנה הבאה:

12. רבנו חננאל על בבא מציעא דף מה/ב

גזירה שמא ישהה עליותיו [2] עד שיפרט ונמצא מתעכב מלעלות לרגל אבל בפירות על דינרין דברי הכל מחללין.

13. אנציקלופדיה תלמודית כרך טו, [חליפין] טור תקסט – תקעג

חליפין. נתינת חפץ ליד חבירו לשם חלות הקנאה, או החלפת דבר בדבר עם חבירו, שוה בשוה.

א. **מהותם ומקורם. חליפין מצינו בשני מובנים:** א. בתורת מעשה קנין, כגון שמוכר או נותן או מתחייב לחבירו¹, והקנין נעשה על ידי שהקונה נותן להמקנה - ולדעת מקצת תנאים ואמוראים המקנה לקונה - חפץ מיד ליד, ונקרא קנין, לפי שעל ידי זה נקנה הדבר למי שכנגדו, וכן נקרא קנין סודר, לפי שסתם קנין חליפין הוא בסודר, וכל סתם קנין שבתלמוד הכוונה לקנין חליפין, וכן כשאמרו קנו מידו, הכוונה לקנין חליפין שהוא מיד ליד, והוא הדין כשאמרו קנו מניה; ב. כשמחליף דבר בדבר עם חבירו בתורת שיווי דמים, כאותה ששנינו: המחליף פרה בחמור, והחלפה זו נקראת חליפין שוה בשוה.

חליפין, בין בתורת מעשה קנין ובין בתורת שוה בשוה, למדו אותם מהכתוב: וזאת לפנינו בישראל על הגאלה ועל התמורה לקים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו. וכן דרשו: גאולה, זו מכירה - שמכר לו מכירה גמורה בדמים ולא קיבל מעות, ובאים לקיים דברי מכירתם על ידי קנין - תמורה זו חליפין - שמחליף כלי זה בחפץ שכנגדו - וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר אתו, לקים כל דבר - גאולה ותמורה - שלף איש נעלו וגו', שבגאולה, היינו מכירה, מקנה לו נעלו ומתקיימת המכירה מיד, ונותן לו דמים שפסק עמו לכשירצה, ובתמורה, היינו שמחליף הנעל בחלוק, מיד שמשך בעל החלוק את הנעל נקנה החלוק בכל מקום שהוא. ויש מן הראשונים מפרשים: גאולה זו מכירה, היינו מטלטלים. שנחלקו אם נקנים בכסף* או במשיכה*¹⁹, תמורה זו חליפין של שוה בשוה, לקים כל דבר שלף איש נעלו, לרבות אינו שוה בשוה²⁰, היינו קנין נעל וסודר דמי החליפין אלא שנתנים אותו לקיים הדבר לכד²¹, והוא קנין חליפין הנזכר בכל מקום²². ויש מן הגאונים והראשונים מפרשים שהכתוב לקיים כל דבר בא לרבות מתנה וכל תנאי²³. במשנה לא הוזכר קנין חליפין בפירושו²⁴. בירושלמי אמרו: בראשונה היו קונים בשליפת המנעל, והוה שכתוב וזאת לפנינו בישראל²⁵, חזרו להיות קונים בקצצה²⁶, חזרו להיות קונים בכסף ובשטר ובחזקה²⁷. וכתבו ראשונים שעכשיו נהגו לקנות כל דבר בחליפין²⁸.

קנין חליפין, כתבו ראשונים שמועיל מן התורה כיון שלמדוהו מדברי-קבלה, שלדעתם כל הכתוב בדברי הנביאים בדרך צוואה, דבר תורה הוא, ואף כאן נאמר: וזאת התעודה בישראל. ויש מפרשים שכך היתה הלכה מקובלת עד שהסמיכה על הכתוב, או שמועיל מדין קנין כסף, לפיכך מצינו שקנין זה מועיל אף לדברים שהם מן התורה. ויש שכתב שאין קנין זה מועיל אלא מדרבנן, שלדעתו כל דברי קבלה אינם אלא מדרבנן, ומכל מקום מועיל אף לדברים שהם מן התורה, לפי שכל קנין שתיקנו חכמים יש לו דין תורה, שעל סמך זה נושאים ונותנים בני העולם, ואינו גרוע ממנהג*, שאמרו שהוא מבטל הלכה. ויש מן האחרונים שהוכיח, שקנין חליפין כל עיקרו מנהג הוא, אלא שכך היתה הלכה למשה מסיני, שכל שיקבע למנהג אצל התגרים לקנות, הרי זה קנין גמור מן התורה.

על חליפין שוה בשוה, אם הם מן התורה, ואם הם מדין קנין חליפין או מדין כסף, עי' להלן: חליפין שוה בשוה...

במטבע - כגון שבא להחליף מטבע בדבר אחר שלא בתורת מקח וממכר אלא בתורת קנין, כדרך שקונים בסודר - נחלקו אמוראים: לדעת רב מטבע נעשה חליפין, ואפילו במטלטלים שאין קנין כסף מועיל בהם, לא אמרו אלא כשנותנו בתורת דמים, אבל אם נתנו בתורת חליפין, כיון שמשך זה את המטבע נקנה לו החפץ בכל מקום שהוא, ודוקא במפרש שנותנו בתורת חליפין, או אפילו בסתם כיון שמחזיר לו המטבע כדרך שנהגו להחזיר הסודר, קנה, שניכר בדעתו שרוצה שיהיה בתורת חליפין. ויש מפרשים שלהסובר מטבע נעשה חליפין, הרי זה כשאמר מעות הללו בחפץ זה ושניהם בעין ונותן לו המעות, אבל כשאומר לו חפץ זה בכך וכך מעות, ובשעת נתינת המעות לא הזכיר קנין החפץ, הרי הם דמים ולא חליפין. ולדעת לוי - וכן סוברים עוד אמוראים - אין מטבע נעשה חליפין, לפי שאין המקנה סומך דעתו אלא על הצורה שבו, שאין המטבע חשוב אלא על ידי הצורה, והצורה עשויה להיבטל, שהמלך פוסלה וגוזר לצור צורה אחרת, והרי זה כדבר שאינו מסויים ושלם שנתמעט מקנין חליפין, או שכיון שהצורה עשויה להיבטל, הרי זה כשטר שאין גופו ממון, וצריך שיהא דומה לנעל שאין ביטול לענינו וחשיבותו מחמת עצמו, או שצריך שיעשה הקנין בדבר הקיים, כשם שראוי להיות בלבם שיהיו

המכר או המתנה קיימים, וכיון שאינו דבר קיים אין לב הבריות סומך לקנות בו. ואף על פי שלוי סובר קונים בכליו של מקנה, והקנין הוא בהנאה שיש למקנה שהקונה מחשיבו לקבל ממנו הכלי, מכל מקום אין מטבע נעשה חליפין, לפי שצריך הנאת קבלת דבר חשוב, או שעיקר הדבר שלדעתו קונים בכליו של מקנה גזירת הכתוב הוא, אלא שנותן קצת טעם לדבר, לפיכך צריך כלי. הלכה שאין מטבע נעשה חליפין...

בגדר מחלוקת האמוראים אם מטבע נעשה חליפין נחלקו ראשונים: יש מפרשים שאין המטבע חשוב כלי, ואף על פי כן נחלקו אם נעשה חליפין, שלדעת אמוראים אלה קונים בכל דבר אפילו שאינו כלי, אבל לדעת הסוברים - וכן הלכה - שאין קונים אלא בכלי, אין מטבע נעשה חליפין מטעם שאינו כלי, ולדעתם הוא הדין במטבע שנפסל, שאין חשיבותו מחמת הצורה אלא מחמת עצמו, אין קונים, כיון שאינו כלי. ויש מפרשים שהמטבע חשוב כלי, לפי שראוי לשקול בו משקלות, או לתלותו בצואר בתו, או שכיון שראוי להוציאו ולקנות בו כל דבר נחשב לכלי, או שלדעתם לא נתמעטו אלא פירות שעומדים לאכילה ומרקיבים וחסרים והולכים, אבל מטבע כלי הוא לענין חליפין, שנתרבה מהכתוב לקים כל דבר, או שלדעתם כל דבר הנעשה בידי אדם בכלל נעל הוא, שאם לא היה חשוב כלי אין קונים בו לדברי הכל, שאפילו להסוברים שקונים ככל דבר אף שאינו כלי, מכל מקום צריך שיהיה נחשב כפירות, ומטבע אינו בכלל פירות. לדעת ראשונים אלה לא מיעטו אלא מטבע היוצא, שאין המקנה סומך דעתו אלא על הצורה שבו, אבל מטבע שאין עליו צורה, או מטבע שנפסל, קונים בו לדברי הכל, שהרי חשוב כלי. ויש מן הראשונים שכתב שאף לדעה זו לא אמרו שקונים אלא במטבע שאין עליו צורה כלל, אבל מטבע שנפסל אינו נעשה חליפין ודי לו שיהיה כפירות ויהא נקנה בחליפין ולא נעשה חליפין לקנות בו.

אף במטבע זהב יש מן הגאונים שכתב שנעשה חליפין, שכיון שאינו חריף לצאת בהוצאה, אין דעתו על הצורה והרי הוא כלי. אבל הראשונים חולקים וסוברים שאף במטבע זהב אמרו שדעתו על הצורה ואינו נעשה חליפין. וכן יש מן הראשונים שכתב שאם לקח המקנה את המטבע בלי לדעת משקלו ומנינו הרי נתבררה דעתו שאינו לוקחו מפני שהוא מטבע, אלא רואה הוא כמות גופו, וכאילו הוא לשון של זהב או עשת של כסף, שהקנין מתקיים בו. ותמהו עליו, שהרי באופן זה אמרו בגמרא שאינו קונה אלא מטעם כסף.

14. רש"י מסכת בבא מציעא דף מה עמוד ב ד"ה מטבע נעשה

מטבע נעשה חליפין - הבא להחליף מטבע בדבר אחר, שלא בתורת מקח וממכר אלא בתורת קנין, כדרך שקונין בסודר, שהקונה נותן סודר למקנה והוא מקנה לו הקרקע או המטלטלין במשיכה שהוא מושך הסודר כדכתיב (רות ד) שלף איש נעלו ונתן לרעהו, אף מטבע, שאף על פי ששנינו נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו - הני מילי כשנתנו בתורת דמים, כדרך מקח וממכר, אבל אם נתן בתורת חליפין, כיון שמשך זה את המעות - נקנה לו החפץ שלו בכל מקום שהוא.

15. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף מה עמוד ב

(ג) בטעמא דאין מטבע נעשה [ונקנה ב] חליפין
גמ' איתמר רב ולוי, חד אמר מטבע נעשה חליפין, וחד אמר אין מטבע נעשה חליפין, אמר רב פפא מ"ט דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין, משום דדעתיה אצורתא, וצורתא עבידא דבטלא. ופירש"י דזה ודאי דסובר דלא בעינן דוקא כלי אלא כל המטלטלין נמי נעשין חליפין, ודוקא במטבע ס"ל דלא מהני משום דאינו סומך אלא על הצורה, ועבידא דבטלה, שהמלך פוסלה והו"ל כדבר שאינו מסויים דמעטינן לקמן מדכתיב נעל.
ובשטמ"ק (ד"ה עוד הקשה הרמב"ן) הקשה, דא"כ מה טעם דאינו "נקנה" בחליפין, דהא אפ"ל דבר שאינו מסוים נקנה הוא בחליפין. ואולי אפשר לומר, דהא דאינו נקנה בחליפין הוי מטעם אחר, [ולא מאותו טעם שאינו "נעשה" חליפין, ורק מטעם] דדוקא סחורה דהוי מקח הנקנה, נקנה הוא בחליפין, אבל מה דלא הוי מקח הנקנה רק דבר הקונה, אינו נקנה בחליפין. ולכן מטבע דלא הוי סחורה, ומקח, רק [דבר הקונה, דהוא] תשלומין בעד המקח, אינו נקנה בחליפין.

והא דקנין אגב, שייך אף במטבע, כמבואר להלן (דף מו א). היינו דוקא קנין אגב משום דהקנין הוי רק שנקנה אגב הקרקע, אבל קנין חליפין לא שייך במטבע. אכן צ"ע בקנין אגב באינן צבורין, אי נימא דהוי קנין בפנ"ע, ולא שבטל להקרקע, א"כ הא לכאורה נמצא, דאשכחן דהוי זה מקח הנקנה. ועוד צ"ע, דהא זהב הוי נקנה [כדלעיל במשנה דלגבי כסף הוי זה פירי הנקנה], וא"כ מטבע של זהב נימא דיהא נקנה בחליפין.

16. ברכת אברהם

רד"ה מטבע נעשה חליפין, הצא להחליף מטבע בדבר אחר שלא בתורת מקח וממכר אלא בתורת קנין כדרך שקונין בסודר שהקונה נותן סודר למקנה והוא מקנה לו הקרקע או המטלטלין במשיכה שהוא מושך הסודר כדכתיב וכו' אף מטבע אע"פ ששינוי נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו הני מילי כשנתנו בתורת דמים כדרך מקח וממכר אבל אם נתן בתורת חליפין כיון שמשך זה את המעות נקנה לו החפץ שלו בכ"מ שהוא. (עכ"ל) כל האריכות הו מוכיח שאין כונת רש"י לומר שזה שם אחר וכל שעושה באופן שרואה קנין חליפין מהני כפשטות לשון חוס' (מ"ו ע"א) ד"ה ש"מ, אלא משמע דזה חלוק בעצם הקנין דשאני תורת מקח וממכר מתורת קנין, ונראה דהכונה דקנין כסף בתורת תשלום, והיינו מו"מ משא"כ חליפין בתורת מעשה קנין, ונראה דחזיל בשיטת הסמ"ע (ק"ל סק"א) דעיקר דין קנין כסף הוא צמה שניתן בתורת פרעון לשווי החפץ ועי"ז שפורע קונה, אבל בתורת מעשה קנין גרידא באופן שאינו פורע צמה, אין זה קנין כסף כלל, והענין נחבאר בעה"מ בארוכה בקידושין (ב' ע"א) בענין גדר קנין כסף. ועט"ש (ג' ע"א) בגדר קנין חליפין, וע"ש אות ד'. ועט"ש בענין קנין שאינו מועיל עם קנין המועיל אות א' וכו'.

17. הערות הגר"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף מה עמוד ב

איתמר רב ולוי חד אמר מטבע נעשה חליפין. ע"י דבר - אברהם ועוד אחרונים דפירשו דחליפין קונה מן התורה, והיינו דהלכה למשה מסיני הוא שכל דבר שיש על זה הסכמה של כל בני"א שהוא יועיל לקנות, הרי זה מהני והוי קנין דאורייתא. ובירושלמי מבואר דפעם נהגו לקנות זה מזה ע"י ושלף איש נעלו (והיינו, כי לא היה להם כלום אלא בגד, ואי אפשר לפשטו לקנות אך נעל אפשר). ואח"כ נעשה מנהג ששברו חבית, שהוא קציצה וכו' כמ' סופ"ב דכתובות לענין אחר, עיין שם. אלא ממה שפירש קרא במגילת רות דוזאת לפניו בישראל וכו' היינו לומר לך שיש דינים שצריך כלי ועוד פרטים כדלקמן.

טז קהלות קדושין סימן ב יעקב

שאין זה שו"פ עיי"ש וכל דבריו כג"ל אינם אלא ליישב שיטת הרשב"א ז"ל כג"ל.

סימן ג

דבר הנקנה בחליפין, אם יכול

דבר זה להיות כסף קנין

יש לחקור צענין קנין חליפין אם הסודר הוא בגדר דמי המקח [רק לפי שאינו שוה צדקה נחשב הוא קנין חליפין] או דאין הסודר דמי המקח כלל רק הוא מעשה הקנין בעלמא ואע"פ שאינו דמי המקח [ולא מעשה בהמקח כמשיכה וכיו"ב] מ"מ מעשה הקנין הוא עם המקנה כעין קנין סוטימתא שפירשה רבינו חננאל ז"ל שהוא חקיעת ק"פ על המקח לקיימו ע"י בהרא"ש ז"ל פ' איזכו נשך סי' ע"ג, ומלאתי בחזו"א הלכות קדושין סימן מ"ה שכתב דהסודר ניתן בחזו"א דמי המקח ממש מדאמר' צ"מ ד"א חליפין דרך מו"מ הוא אגב נתיבא אלימתא היא והיינו לפי שהסודר ניתן בגדר חלומי המקח וכשמקנה התרומה לכהן בקנין סודר הוי כאילו קיבל הישראל חלומים עבור התרומה אבל אה"ל דהסודר אינו דמי המקח רק מעשה קנין בעלמא והתרומה ניקנית לכהן בלא מחיר א"כ שפיר ה"ל נתיבא אלימתא כמו אגב ועיין שם בחזו"א.

וגראה דע"ז אפשר לזאר שיטת רש"י ז"ל ר"ש קדושין ב"ב דאמרו חליפין איתנייחו בפחות מש"פ ואשה בפחות משו"פ לא מקניא נפשה ופירש"י ז"ל משום דגנאי הוא לה וצחי הקשו דא"כ פשטה ידה וקבלה את הפחות משו"פ לקידושין מא"ל ולה"ל דיסוד קנין חליפין הוא שמקבל הסודר תמורת החפץ הנקנה וחליפתו י"ל דסובר רש"י ז"ל דאפילו צשפשטה ידה

וקבלה לא מהני לפי שאינה מקבלתו בתורת דמים בחליפי הקנאה גופה דאין סכדי שאין אשה מקנית גופה לאדם צשציל ריוח של פחות משו"פ ומה שפשטה ידה וקיבלה הוא משום שכיח בעלמא רוחה להנשא ומקבלה הסודר לשם קנין בעלמא אבל לא שמוכרת גופה צשציל הפחות משו"פ וכל כה"ג אינו קנין חליפין לפמ"ש החזו"א דענין חליפין הוא שהסודר ניתן בדמי החפץ הנקנה.

אך לפ"ז ל"ט צדברי הב"ש סי' כ"ט ס"ק ב' וסק"י בשם רש"ך ז"ל דכשמקדש את האשה בטבעת ואת הטבעת מקנה לה ע"י קנין חליפין מהני [דאין האשה עלמה ניקנית בחליפין אלא ככסף נקנה בחליפין והיא מתקדשת בכסף הזה] ואפי' להשה"ג החולק על זה היינו משום דסובר דגם כה"ג איכא משום גזרת חליפין ודוקא גבי קדושין לא מהני הא צמכר כה"ג ה"י מהני לכר"ע, ולדברי החזו"א שהסודר הוא דמיו ותשלומין של החפץ הנקנה דהיינו צד"ד דמי הטבעת, א"כ איך אפשר שהטבעת הזאת תהי' לכסף קדושין עבור האשה הלא כבר שילמה האשה עבור טבעת זו את הסודר ואיככה יתהפך הטבעת להיות דמים תשלומי דמי האשה שרואה לקנות הרי הטבעת הזאת כבר פרוע ועומד מינה ע"י קנין סודר נחשב הוא ממון לקנין כסף דהתחייבות הנקנה רק מעשה הקנין בעלמא הוא ונחשב שנקנה לה הטבעת בלא מחיר ולכן יכול טבעת זו להיות כסף קדושין וי"ע.

שוב מלאתי צמחנה אפרים הלכות מכירה צדיני קנין מטות סימן ה' בשם השו"ת רב האי גאון ז"ל דהמתחייב מנה ע"י קנין סודר נחשב זה ממון לקנין כסף דהתחייבות הוי ככסף [ע"ש צמח"א וצק"כ"ה סי' ק"ץ וע"י צספר דבר אצרכס סי' ל"ט ואכמ"ל], הרי שאע"פ שעבור דהתחייבות כבר נתן הקונה סודר מ"מ

19. חדושי הרשב"א על מסכת בבא מציעא דף מה/ב

והא דאמרין משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלא פרש"י ז"ל משום דהו"ל כדבר שאינו מסויים, ואיכא למידק עליה דא"כ מה טעם אינו נקנה דאפי' דבר שאינו מסויים נקנה הוא בחליפין, ועוד היכי ממעטינן לה מדכתיב ביה, והוצרך רש"י ז"ל לפרש ביה מיעוטא הוא בו ולא בדבר אחר, ואינו מחוור לי דאי משום בו

ולא בדבר אחר לא אמעוט מיניה מטבע בפירוש כדאמעוט הנך מנא לאפוקי מדרב ששת וכן נמי אינך, ויש לפרש צורתא עבידא דבטלא והו"ל כדבר שאין גופו ממון דומיא דאותיות ומש"ה אין נעשה חליפין ואין נקנה בחליפין, והאי טעמא לבתר דהדר ביה רב פפא איתמר, והשתא ממעטינן ליה שפיר מביה לומר בדבר שקונין ביה כלומר בדבר שגופו ממון אבל מטבע לא קני ביה אלא בצורתיה דדעתיה דאיניש אצורתא וצורתא כיון דעבידא דבטלא לית בה ממשא:

20. שערים מצויינים בהלכה

משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה. פרש"י שאינו סומך אלא על הצורה שבו, שאין המטבע חשוב אלא ע"י צורה שבו, וצורתא עבידא דבטלה כו', הלכך הו"ל כדבר שאינו מסוים ושלם וכו'. אבל בחי' הרשב"א מפרש, דהוי כדבר שאין גופו ממון דומיא דאותיות, ומש"ה אין נעשה חליפין. ובנמוק"י מפרש כיון דמקנה בחליפין, ומקפיד שרוצה אותן. בעין [שצורתה תהא קיימת], משא"כ כשמקבלו בתורת דמים, דהתם לא מקפיד שיהיו בעין. וכתב בהגה"מ (קידושין סי' תפח) גרסינן בהזהב דעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה, ע"ש היאך מקדשין במטבע, והב"ש (סי' לא סק"ה) הביא דברי המרדכי דאין מקדשין במטבע, והיינו מדרבנן אין מקדשין. ועי' באבנ"מ (סי' כו סק"ב) דלפרש"י שפיר מהני לקדש בתורת כסף, וגם להנמוק"י דבתורת חליפין רוצה בקיומו של דבר, ומש"ה כל דעביד דבטלה לא מהני, א"כ בקידושין שאינו רוצה בקיומו של דבר, מהני בתורת כסף בקידושין אפי' במטבע, אלא שקדושת ישראל לקדש בטבעת. ועי' בהמקנה (אהע"ז סי' ג) טעם

שאין מקדשין במטבע. ובתיקוני זהר (תיקון חמישאה) איתא, ובגינה איתמר לגבי כלה... תהא לי מקודשת בטבעת זו נועי' בנגיד ומצה לה. ועי' ביש"ש (סוף מס' ב"ק) בני א"י רואין טבעת קידושין, בני בבל אינם רואין טבעת קידושין. ובחינוך (מצוה תקנב) כתב שנהגו ישראל לקדש בטבעת, להיות בידה תמיד למוזרת וכו'. ועי' בדעת זקנים מבעלי התוס' (וישב לח-יז). וכתב הרמ"א (אהע"ז רס"י כז) שכן נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם בתיקוני זהר. ועי' ש"ש בפת"ש. ועי' בדברינו במס' קידושין (מח. ד"ה עשה לי).

21. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף מה עמוד ב

צורה עבידה דבטליה. לקמן מ"ו: פליגי אי פירי נעשים חליפין, ופרש"י דרב ולוי סבירא ליה תרוייהו דפירי מהני, ומטבע גרע. ותוס' ד"ה אין חולקים, דאדרבה י"ל דמטבע חשיב כלי, דיכול להשתמש בו לשקול בו משקולת או לתלות לתכשיט בצואר בתו. ועוד תירוצ' בתוס' דהוי כלי כי יכול לקנות כלי.

22. שערים מצויינים בהלכה

מאי לאו בחליפין. כתב במאירי והקנאת חליפין ענינה שהקונה נותן למקנה איזה דבר שיהא עליו שם כלי כגון סודר, חליפין לאותו דבר שהוא קונה ממנו, וענינו שכשם שהוא מקנה לו דבר זה בלב שלם ובלא שום סיג, כך יהא הוא מוכר לו אותו דבר בלא שום

סיג והערמה וכו'. וכזה כתב בשטמ"ק לקמן (מז). בשם הר"י מיגאש, דניחא ליה לקונה, דליקני המקנה אותו כלי דיהיב ליה הקונה, וגמר ומקני ליה ניהליה, כי היכי דליגמר המקנה ומקנה ליה ההוא דבר דובין ליה.

הי' שפיר שייך לומר שאף זאת הלכתחילה [שלא לסמוך ארובו ככולן] ג"כ דאורייתא היא. אלא שכל המצוה דארבע כוסות אך דרבנן היא, וממילא פשיטא דא"א לומר בה שהלכתחילה לשתות כולה דאורייתא היא.

ג. שני דיני פדיון מע"ש

ועיין תוס' ברכות (לה. ד"ה ולמאן) שהביאו בשם השאלות (סי' ק') דבכרם רבעי בזה"ז מחללים אותו על שו"פ. וכבר עמדו האחרונים על כמה וכמה דברים תמוהים שבדברי השאלות. א', שהשמיט מלהזכיר את הברכה שיש לברך בשעת הפדיון. וב', לא הזכיר שלכתחילה יש להוסיף חומש. ועל כולם קשה, ג', דאף דבכת"כ קי"ל דשוחה כסף כסף, מכ"מ בפדיון מע"ש ובפדיון נט"ר בעינן דוקא כסף שיש עליו צורה, (עי' גמ' בכורות נא.). והיאך זה שכתב שפודים על שוחה פרוטה.

ועי' באור הנצי"ב להשאלות שמה שיישב כל התמיהות בהקדמת עוד קושיא, והיא קושיית התוס' ברכות (שם ד"ה אחליה) שדרשו שם בגמ' מלשון הפסוק קודש הלולים לך, דאחליה והדר אכליה, שיש דין של פדיון נט"ר. ונתקשו התוס' בזה, למה לי הך דרשה, הא בפ"ב דקדושין גמרינן קדש קדש (נט"ר) ממע"ש, ונילף מפרשת מע"ש שיש פדיון אף בנט"ר. וכתב בזה הנצי"ב, דב' הפסוקים באים ללמדנו שיש ב' הלכות נפרדות בפדיון מע"ש ונט"ר, דהיינו, שיש פדיון של מצוה, ועוד יש פדיון המתיר — שאין בו משום מצוה. דמדבעינן מדאורייתא תוספת חומש לכתחילה, אף דבדעבד איננו מעכב (גמ' ברכות מז:), זה גופא מורה על כך שהפדיון חשוב כמצוה, אשר שייך להיות בה לכתחילה דאורייתא. ובהך פדיון של מצוה קי"ל דבעינן דוקא כסף שיש עליו צורה, ושפיר מברכים עליו, כדרך שמברכים על כל המצוות כולן, וכלשון הגמ' (פסחים ז:). משא"כ בדין השני של פדיון הנלמד מקרא דקדש הלולים — אחליה והדר אכליה — דזהו הדין של פדיון המתיר שאין בו משום מצוה, וממילא שפיר

במתיר, דרק במצוות שייך לומר כזה, דלמצוה בשלמותה בעינן שיעשה באופן כזה, ובדעבד, יוצאים י"ח המצוה שלא בשלמותה אפילו באופן אחר.¹ והוא הוא העניין דבעינן שינה עליו הכתוב לעכב, שכתבו התוס' רפ"ק דובחים (ד: ד"ה אימא) שמידה זו מיוחדת היא דוקא לקדשים, ולא נהגא בשאר כה"ת כולה, דומיא דענין אין למדים למד מן הלמד, שהוא מיוחד דוקא לקדשים, ואינו נוהג בשאר כה"ת כולה, וכסוגיית הגמ' דר"פ איזהו מקומן. וכבר השיגו האחרונים על דבריהם והוכיחו, דאף דענין למד מן הלמד מיוחד הוא דוקא לקדשים, מכ"מ הענין דשינה עליו הכתוב לעכב נוהג הוא בכהת"כ, דהיינו ממש מאי דמצינו כמה פעמים עניני לכתחילה דאורייתא במצוות, וכנ"ל. [ועמש"כ בזה בס' ארץ הצבי עמ' רמ"ז].

ומעתה הי' נ"ל, דבהכי פליגי רש"י ותוס' בקשר לשחיטה, אי שחיטה היא רק מתיר, או דיש בה גם ענין של מצוה. [ועי' ספהמ"צ להרמב"ם (מ"ע קמ"ו) שמצוה לשחוט, ובהשגות הראב"ד שמה כתב, זו אין לו טעם. כלומר, דס"ל דאין בשחיטה משום מצוה, אלא דרק היא מתיר. ועי"ש בכס"מ שהבין בשי' הרמב"ם דס"ל דאה"נ דשחיטה שפיר חשיבא כמצוה. [ומו"ר הגרי"ד ז"ל הי' סבור לומר דאין הכרח כלל להבין כן בדעת הרמב"ם. וכן ראיתי שכתב הגר"ח ברלין בשו"ת נשמת חיים (סי' פ"א). ועי' מש"כ בזה בס' מפניני הרב בליקוטי תורה שעל הפרשיות, פרשת ראה (אות ה').] והנה, אי נימא דשחיטה חשיבא כמצוה, שפיר שייך לומר בה עניני לכתחילה דאורייתא, בכדי שתקיים המצוה בשלמותה. משא"כ אי נימא דאין בשחיטה משום מצוה, אלא רק שמשמשת כמתיר, א"א שתהיה בה לכתחילה דאורייתא. אכן בשתיית ארבע כוסות, דבודאי היא מצוה, פשיטא דשייך להיות בה לכתחילה מדינא שלא לסמוך אכללא דרובו ככולו, ולהצריך — לקיום המצוה בשלמותה — שתיית כל הכוס כולה. ואילו היתה מצות שתיית ארבע כוסות דאורייתא,

(1) ועי' היטב תוס' פסחים (יא.) ד"ה קוצרין.

ב. שחיטה — מצוה או מתיר
ומקור לדבריו יש להביא מהגמ' בחולין ר"פ שני (כז.), דאף דקי"ל בנוגע לשחיטת הסימנים שרובו של אחד כמוהו, היינו דוקא בדעבד, אבל לכתחילה בעינן שישחוט את כל הסימן. ועי"ש בס' לב אריה שביאר, שבנקודה זו נחלקו רש"י ותוס' אם דין זה דלכתחילה דאורייתא הוא או דרבנן. ובפשוטו הי' נל"פ (לפי דרכו של הב"ח הנ"ל) דבהכי פליגי, דהתוס' סוף גדה (סו: ד"ה כל הראוי לביילה) ייסדו ולא מצינו לכתחילה דאורייתא

מובן מ"ט ליכא עלה ברכת המצוה, שהרי איננה מצוה, וגם דלא שייך להצריך בו תוספת חומש (בתורת לכתחילה דאורייתא), שהרי במתיר לא שייך להיות שום לכתחילה דאורייתא, וכדברי התוס' (סוף נדה) הנ"ל, ובדין הפדיון הזה ליכא קרא להצריך בדוקא כסף שיש עליו צורה. וממילא ניתא כל התמיהות, דהשאלתות הא קאי אנט"ר בחו"ל, שהרי כתב את חיבורו כספר הלכה עבור בני בבל, וקיי"ל במשנה קידושין (לו:): דכל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ, ומה שיש קצת יוצאים מן הכלל (בחדש, ערלה, וכלאי הכרם) עי' בס' תורת זרעים (למס' תרומות פ"ג מ"ט ד"ה ובוה יבואר) שזהו מפני שאלו איסורים הם, ולא מצוות, וכלל המשנה רק קיימא אחובות קרקע שהן בבחינת מצוות. וממילא הוסיף הנצי"ב להסביר, שאף שלדעת הגאונים, אף נט"ר נוהג בחו"ל כחלק מדין ערלה בחו"ל (ודלא כדעת הרמב"ם החולק בזה), אין נט"ר נוהג בחו"ל בתורת מצוה (להעלותו לירו' ולאכלו שם, או בתורת מצוה לפדותו וכו') כמו שנוהג נט"ר בארץ, אלא רק בתורת איסור. וממילא מיושבים כל התמיהות, מאי דמשמע מדברי השאלתות שאין ברכה בפדיונו, ושאין בו תוספת חומש כלל, וגם מה דשייך לפדות אף אשורה פרוטה.

הזה כבר נחלקו גם הראשונים וגם האחרונים, אם הפרשת תרומ"ע מהווה מצוה או רק שמשמשת כמתיר, עי' מג"א (או"ח סי' ח') שכתב שאינה אלא מתיר, ובחי' רעק"א שמה הביא מדברי הט"ז (יר"ד סי' א') שכתב להיפך, דאפילו באינו רוצה לאכול את הפירות ג"כ איכא מצוה בהפרשת תרומ"ע. ועיי"ש בס' דעת תורה (ליו"ד) למהרש"ם שהביא מחלוקת הראשונים בזה. ובס' כלי חמדה (פ' שלח) הביא בשם הגר"א שיש לחלק (עפ"י הפסוקים בנבואת יחזקאל) בין הפרשת חלה (דהויה מצוה) לבין הפרשת תרומ"ע (דאינה אלא מתיר).